

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

УДК 346.5

Галушка Н. О.,

halushka1974@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9775-3698,

методист, викладач вищої категорії,

Вишнянський коледж Львівського національного аграрного університету, с. Вишня, Львівська область

Клебан О. Д.,

buxgaltervyshnja@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8382-9807,

методист, викладач вищої категорії,

Вишнянський коледж Львівського національного аграрного університету, с. Вишня, Львівська область

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей і проблем регулювання конкуренції в Україні та Європейському Союзі в контексті євроінтеграції нашої держави.

Здійснено комплексний аналіз конкурентного законодавства України, зокрема, етапи його становлення, специфіку вітчизняного конкурентного законодавства, систематизацію загальних та спеціальних правових норм щодо захисту конкуренції, вдосконалення та підвищення ефективності впливу конкурентного законодавства, в тому числі шляхом поліпшення практики його застосування та приведення до європейських стандартів. Під час дослідження конкурентної політики Європейського Союзу відзначено, що принцип вільної конкуренції є основоположним в його діяльності, а конкурентна політика країн Європейського Союзу характеризується єдністю норм регулювання конкуренції. Звернено увагу на те, що Україна послідовно приводить власне законодавство у відповідність до положень права Європейського Союзу та бере на себе зобов'язання щодо подальшої імплементації відповідних положень до європейського законодавства.

У висновках автори звертають увагу на те, що нашій країні необхідно вдосконалити регулятивні норми відповідно до європейських стандартів. Після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що передбачає обмежені строки реалізації відповідних вимог, державні органи діяли досить оперативно, було вдосконалено/прийнято кілька законодавчих актів. Проте реформування конкурентного законодавства України триває, і, крім того, потрібно не лише прийняти нормативно-правові акти, а й створити необхідні умови для діяльності відповідних органів без політичного втручання зацікавлених сторін. Водночас запозичення певних норм Європейського Союзу повинно відбуватися з урахуванням специфіки українського ринку. І, що головне, попри позитивні зміни, ефективність правового регулювання антимонопольно-конкурентних відносин в основному залежить від правозастосовної практики.

Ключові слова: антимонопольно-конкурентне законодавство, монополізм, конкуренція, європейські стандарти, демпінг, Антимонопольний комітет.

Halushka N. O.,

halushka1974@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9775-3698,

Methodologist, Teacher of the Higher Category,

Vyshnia College of Lviv National Agrarian University, Vyshnia, Lviv region

Kleban O. D.,

halushka1974@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9775-3698,

Methodologist, Teacher of the Higher Category,

Vyshnia College of Lviv National Agrarian University, Vyshnia, Lviv region

THE IMPROVEMENT OF LEGISLATION IN THE SPHERE OF ANTI-MONOPOLY AND COMPETITIVE REGULATION

Abstract. *The article is devoted to the study of the features and problems of competition regulation in Ukraine and European Union in the context of European integration of our country.*

A comprehensive analysis of Ukrainian competition law, in particular, the stages of its formation, the specifics of domestic competition law, the systematization of general and special legal norms to protect competition, the improvement of the effective impact of competition law, including the improvement of its practical application and bringing into the European standards, has been performed.

Examining the competition policy of the European Union, it was noted that the principle of free competition is fundamental in their activities, and the competition policy of the European Union is characterized by the unity of competition regulations. It is noted that Ukraine consistently brings its own legislation in accordance with the provisions of European Union law and undertakes the relevant provisions of European law to further implement.

In conclusion, the authors draw attention to the fact that our country needs to improve the regulatory norms in accordance with the European standards. After the signing of the Association Agreement with the European Union, which provides the implementation of the relevant requirements for a limited period, the public authorities acted quite quickly, several legislative acts were improved / adopted.

However, the reform of Ukraine's competition law is still in process, and, in addition, it is necessary not only to adopt regulations, but also to create the necessary conditions for the activities of relevant bodies without political interference from stakeholders. At the same time, borrowing of certain norms of the European Union should take into account the specifics of the Ukrainian market. And most importantly, despite the positive changes, the effectiveness of legal regulation of antitrust and competition mainly depends on the law enforcement practice.

Key words: antimonopoly and competition legislation, monopoly, competition, European standards, dumping, Antimonopoly Committee.

JEL Classification: K15

DOI: 10.36477/2616-7611-2021-10-03

Постановка проблеми. Антимонопольно-конкурентне законодавство України сьогодні є однією з молодих сфер юриспруденції, що досить динамічно розвивається.

Поняття «антимонопольне законодавство» залишилося нам у спадок від раніше чинного Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 р. та Державної програми демонополізації економіки і розвитку конкуренції, яку було схвалено Постановою Верховної Ради України від 21.12.93 р.

Натепер поряд з актами законодавства, спрямованими на запобігання порушенням правил конкуренції (антимонопольне законодавство), важливу роль відіграють державні заходи, спрямовані на створення конкурентних відносин, їх підтримку і розвиток. Такі заходи полегшують суб'єктам господарювання проникнення в монополізовані сфери економіки шляхом спрощення реєстраційно-дозвільних процедур (реєстрації, ліцензування, квотування), надання податкових, митних й інших пільг. Залежно від економічної ситуації в країні робиться наголос на застосу-

вання обмежувальних заходів (антимонопольне законодавство) та розроблення норм, спрямованих на регулювання конкурентних відносин (конкурентне законодавство).

Досліджуючи особливості розвитку законодавчого регулювання економічної конкуренції в Україні, необхідно враховувати, що, з одного боку, джерелами конкурентного права є нормативні акти, міжнародні договори, судові рішення, пов'язані з припиненням недобросовісної конкуренції, з іншого – із захисту від проявів монополізму та врегулювання діяльності суб'єктів природних монополій, а також забезпечення конкурентних засад під час здійснення публічних закупівель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення антимонопольно-конкурентного законодавства досліджували у своїх працях такі вчені, як О. Бакалінська, В. Лагутін, А. Герасименко, Ю. Уманців, В. Качалін, Н. Кондратьєва, І. Князева, А. Лозова, А. Шастітко, О. Шнирков, О. Чернелєвська та ін.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз антимонопольно-конкурентного законодавства, етапів його становлення та сис-

тематизації загальних і спеціальних правових норм щодо захисту конкуренції, формування теоретичних висновків та розроблення пропозицій щодо напрямів удосконалення і підвищення ефективності впливу конкурентного законодавства, в тому числі шляхом поліпшення практики його застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія формування та розвитку антимонопольно-конкурентного законодавства в різних країнах має істотні відмінності, які пов'язані з необхідністю врахування національних особливостей розвитку конкурентного змагання, традицій та звичаїв ділового обороту та судової практики.

Розвиток конкурентного законодавства в європейських країнах здійснювався паралельно з розвитком ринкових відносин у них. Антимонопольно-конкурентне законодавство постійно реформувалося, пристосовуючись до відповідної ринкової ситуації в певній країні. Спільним для конкурентного законодавства розвинутих країн було те, що воно формувалося в умовах ринку за наявності конкурентних відносин та містило обмежуючі норми, тобто норми, спрямовані на протидію руйнації конкуренції.

Вся економічна система України в роки радянської влади була збудована на суто монополістичних принципах та жорсткому плануванні. Конкуренція розглядалася як явище, що не сумісне із соціалістичним устроєм. Відсутність конкуренції призвела до застою у виробництві і майже повністю паралізувала економіку країни.

Курс на європейську інтеграцію ставить перед нашою державою комплексне завдання здійснення глибоких економічних реформ, створення реально діючої ринкової економіки. Вирішення цього завдання знаходиться в прямій залежності від впровадження ефективної конкурентної політики, спрямованої на створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, підвищення конкурентоспроможності товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Угода про асоціацію, укладена між Україною та Європейським Союзом [2], передбачає широкий спектр дій з боку української сторони щодо імплементації чинного законодавства Європейського Союзу в правове поле України та адаптацію конкурентного законодавства України до відповідного законодавства Європейського Союзу. Конкурентне законодавство України є одним із найбільш наближених до європейських інститутів господарського законодавства України. Його

виникнення і розвиток пов'язані зі здійсненням фундаментальних реформ в економічній системі України, визнанням і підтриманням принципів економічної свободи, приватної власності та конкуренції у всіх сферах буття нашої країни, що розпочалися на початку 90-х років ХХ ст. Протягом свого існування конкурентне законодавство постійно змінюється під впливом економічних і соціальних перетворень у державі. Укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом не завершило цей процес, а лише надало йому нового імпульсу, оскільки Угода передбачає «формування особливих відносин з країною-не членом, яка зобов'язана, принаймні в певних межах, брати участь у системі» [2]. Відповідно до цієї Угоди Україна та Європейський Союз узгоджують національні законодавства з питань конкуренції; не застосовують будь-яких заходів, що можуть спотворити торгівлю між країнами; у рамках Комітету з питань співробітництва проводять консультації з проблем конкуренції.

Окрім цього, відповідно до ст. 254–255 Угоди Україна зобов'язалася привести чинне конкурентне законодавство у відповідність із законодавством Європейських Співтовариств. Угода визначає шляхи усунення правових прогалин у процесі імплементації норм конкурентного права в національне законодавство України. У тексті Угоди містяться конкретні посилання на нормативні акти Європейського Союзу, що повинні бути включені до законодавства України.

Також з метою імплементації частини I «Антиконкурентні дії та злиття» глави 10 «Конкуренція» розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом станом на тепер Антимонопольним Комітетом України здійснюється розроблення проекту змін до статей 1 та 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Метою зазначеного регуляторного акту є приведення деяких положень Закону до норм Європейського Союзу, зокрема, в частині розширення поняття контролю за рахунок можливості здійснення вирішального впливу, конкретизації випадків, які визнаються економічною концентрацією, доповнення переліку випадків, які не вважаються концентрацією діями щодо стягнення банками заставного майна, методологічних рекомендацій щодо порядку застосування Антимонопольним комітетом структурних зобов'язань до учасників концентрації.

Антимонопольним комітетом разом з експертами проекту міжнародної технічної допо-

моги Європейського Союзу було розроблено проект Методологічних рекомендацій щодо розгляду заяв про надання дозволу на концентрацію у вигляді створення спільного підприємства, який наразі фіналізується спеціалістами Антимонопольного комітету [7].

Гострою проблемою у сфері конкурентного законодавства, яка потребує реформування, є розслідування, доказування та притягнення до відповідальності за змову під час здійснення публічних закупівель, що є дуже поширеним явищем. На практиці виявлення та доказування наявності змови на торгах – складне завдання навіть для Антимонопольного комітету. Так, протягом 2020 року Антимонопольним комітетом України було притягнуто до відповідальності низку суб'єктів господарювання, які під час участі в державних закупівлях узгоджували свої дії (демпінгували) [9]. Проте багатьом порушникам вдалося ухилитися від притягнення до відповідальності через спростування адвокатами припущень Антимонопольного комітету і відсутності прямих доказів. Вважаємо, що необхідно доопрацювати законодавство, тобто приписи, спираючись на які, вирішують це питання. А саме проблематичним є збирання доказової бази стосовно змов. Передусім відсутнє розуміння, що Антимонопольний комітет може стовідсотково стверджувати й довести факт існування змови, на що спираються частіш за все органи Антимонопольного комітету України в доведенні цього факту.

Виходячи з наведеного, необхідно звернути увагу на те, що на законодавчому рівні відсутній чітко визначений перелік повноважень, якими наділений Антимонопольний комітет України під час розгляду скарг. Закони України «Про Антимонопольний комітет України» та «Про публічні закупівлі» не містять окремої статті, де визначалися би повноваження Антимонопольного комітету України як органу оскарження у сфері публічних закупівель.

Незважаючи на критику, Україна послідовно приводить власне законодавство у відповідність до положень права Європейського Союзу та бере на себе зобов'язання щодо подальшої імплементації відповідних положень до європейського законодавства. До того ж певна частина положень європейських законів уже давно є частиною національного законодавства. Особливо відчутні зміни, що стосуються конкурентного права та правового регулювання енергетичного ринку. Так, 01.10.2015 р. набули чинності положення Закону України «Про ринок природного газу»,

який було розроблено спільно із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства для імплементації в законодавство України положень європейського конкурентного права.

Проте реформування конкурентного законодавства України триває, і, крім того, потрібно не лише прийняти нормативно-правові акти, а й створити необхідні умови для діяльності відповідних органів. Водночас запозичення певних норм Європейського Союзу повинно відбуватися з урахуванням специфіки українського ринку.

Висновки та перспективи для подальших досліджень. Україні необхідно вдосконалити регулятивні норми відповідно до європейських стандартів, не забуваючи при цьому специфіку українського ринку. Ефективність правового регулювання антимонопольно-конкурентних відносин в основному залежить від правозастосовної практики. Для нашої країни характерним є досить високий рівень розвитку нормотворчості, але залишається неналежне та неефективне правозастосування. З огляду на це забезпечення умов для розвитку добросовісної конкуренції має спиратися на дієву систему нормативно-правового регулювання правозастосовної діяльності антимонопольних та інших органів, що здійснюють державну політику у сфері конкуренції, а також судів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 №1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
2. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
3. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.
4. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
5. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства 26.12.2011 р. № 15.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Лист Вищого господарського суду від 03.12.04 р. № 04-5/3180.

7. Бакалінська О.О. Конкурентне право : навчальний посібник. Київ : КНТЕУ, 2010. 392 с.

8. Чернелевська О.Л. Конкурентне законодавство України: формування, зміст і розвиток : дис. ... канд. юрид. наук. Київ : 2006. С. 201.

9. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Zakon Ukrainy vid 16.09.2014 № 1678-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2014. № 40. St. 2021.

2. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26 lystopada 1993 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. № 50. St. 472.

3. Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 7 chervnia 1996 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrady*, 1996. № 36. St. 164.

4. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11 sichnia 2001r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 12. St. 64.

5. Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy Pro deiaki pytannia praktyky zastosuvannia konkurentnoho zakonodavstva 26.12.2011 № 15.

6. Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, poviazanykh iz zastosuvanniam zakonodavstva pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii (za materialamy sprav, rozghlianytykh u kasatsiinomu poriadku Vyshchym hospodarskym sudom Ukrainy): Lyst Vyshchoho hospodarskoho sudu vid 03.12.04 № 04-5/3180.

7. Bakalinska O. O. Konkurentne pravo. Navchalnyi posibnyk. K.: KNTEU, 2010. – 392 s.

8. Chernelevska O. L. Konkurene zakonodavstvo Ukrainy: formuvannia, zmist i rozvytok. Dys. kand. yuryd. nauk. K.: 2006. S. 201 s.

9. Ofitsiynyi sait Antymonopolnoho komitetu Ukrainy. URL: <https://amcu.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2021